

ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ Ο.Η.Ε. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Υπηρεσία Έκτακτης Ανάγκης και Ασφάλειας

Writenet Paper No. 14/2002

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ :
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ &
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ

Oliver Roy
Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας (CNRS), Παρίσι

Μάρτιος 2003

Το Writenet είναι ένα δίκτυο Ερευνητών και Συγγραφέων για Ζητήματα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Αναγκαστικών Πληθυσμιακών Μετακινήσεων και Πολιτικών Συγκρούσεων. Έχει δημιουργηθεί από την Practical Management (UK).

e-mail: writenet@gn.apc.org

Το παρόν έγγραφο έχει στηριχθεί κυρίως σε δημόσια διαθέσιμες πληροφορίες, αναλύσεις και σχόλια. Παρατίθενται όλες οι πηγές. Η παρούσα έκθεση δεν είναι και δεν σκοπεύει να είναι εξαντλητική όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης στη χώρα που αναλύεται ούτε αποφασιστική για τους ισχυρισμούς ασύλου των αιτούντων την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι απόψεις που εκφράζονται είναι του συγγραφέα και όχι κατ' ανάγκη του Writenet ή της Υπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες.

ISSN 1020-8429

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
1. Εισαγωγή.....	3
2. Μακροχρόνια Πρότυπα της Αφγανικής Πολιτικής Ζωής	3
2.1 Αφγανιστάν: εξ ορισμού μια απείθαρχη χώρα ;	3
2.2 Μια Χώρα Ορισμένη από την Κοινή Πολιτική Ζωή	6
3. Αφγανοί Πολέμαρχοι και Στρατιωτικοί Διοικητές: Η κοινωνιολογική τους βάση	8
3.1 Οι Πολέμαρχοι της Φυλετικής Ομάδας των Pashtun	10
3.2 Οι Πολέμαρχοι των Υπολοίπων Πλήν των Pashtun Εθνοτικών Ομάδων	11
4. Οι Αφγανοί Πολέμαρχοι και η Ανοικοδόμηση του Κράτους	13
5. Σταθερότητα στο Αφγανιστάν – Ένα Περιφερειακό Ζήτημα	14
6. Συμπεράσματα : Προοπτική για Σταθερότητα	16
7. Βιβλιογραφία	17

United Nations High Commissioner for Refugees
CP 2500, CH –1211 Geneva Switzerland
e-mail: HQES00@unhcr.ch
Web Site: <http://www.unhcr.ch>

1. Εισαγωγή

Η παρούσα πολιτική και κοινωνική κατάσταση στο Αφγανιστάν είναι κατά μεγάλο μέρος αποτέλεσμα των αλλαγών που επήλθαν τα 23 χρόνια του πολέμου (1978-2001) και κατά συνέπεια δεν μπορεί να εξισωθεί με επιστροφή στο «παραδοσιακό» προπολεμικό Αφγανιστάν. Ο πόλεμος επηρέασε κυρίως την ιδεολογία των πολιτικών παραγόντων (Κομμουνιστών, Ισλαμιστών, Talibans) και τους συσχετισμούς των αφγανών πρωταγωνιστών και Αφγανικών συμφερόντων στα γειτονικά κράτη (κυρίως στο Πακιστάν). Όμως, μετά την κατάρρευση των διαφόρων ιδεολογικών κινήματων που υπήρξαν οι πρωτεργάτες των πολέμων είναι εμφανής η χαλαρότητα του παραδοσιακού πολιτικού πολιτισμού που αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για την κατανόηση της παρούσας σχέσης που συνδέει το κέντρο με την περιφέρεια.

Συνοπτικά τρία είναι τα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε κάθε αξιολόγηση της δυναμικής της πολιτικής σταθερότητας στο Αφγανιστάν:

➔ Η επίμονη επιβίωση της πολιτικής ζωής, που παρέχει το μοναδικό σημαντικό κοινό τόπο για τους Αφγανούς: κάθε κρατική δομή πρέπει να στηριχθεί σε αυτόν τον πολιτικό πολιτισμό και όχι σε εισαγόμενα τεχνητά πρότυπα.

➔ Η ιδεολογία που αναπτύχθηκε σε παράλληλες γραμμές ως Κομμουνισμός και Ισλαμισμός από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και εντεύθεν.

➔ Η περιφερειακή ισορροπία δυνάμεων, που πάντα καθορίζει την σταθερότητα του Αφγανιστάν. Κάθε φορά που κάποια γειτονική χώρα ήταν ισχυρή αρκετά για να παρέμβει στην εσωτερική πολιτική ζωή του Αφγανιστάν ξεσπούσαν ταραχές στη χώρα που δεν κατέληγαν στην ανάδυση νέας εξουσίας. Η κατάσταση αυτή απεικονίζεται στο ρόλο των Βρετανών τον 19^ο αιώνα, των Σοβιετικών το 1978 και του Πακιστάν από το 1989 έως σήμερα.

2. Μακροχρόνια Πρότυπα της Αφγανικής Πολιτικής Ζωής

2.1 Αφγανιστάν – Εξ ορισμού μια απείθαρχη χώρα ;

Σταθερό χαρακτηριστικό του Αφγανιστάν ως χώρας είναι η έλλειψη πειθαρχίας που εκφράζεται με τις περιόδους αναρχίας, πολέμου και φυλετικών έριδων. Αλλά από το 1881 έως το 1978 (από την άνοδο στην εξουσία του Amir Abdurrahman έως το πραξικόπημα των Κομμουνιστών) το Αφγανιστάν απολάμβανε μεγαλύτερη σταθερότητα από πολλές Ευρωπαϊκές χώρες. Την περίοδο αυτή κυβέρνησαν το Αφγανιστάν έξη κυβερνήτες, που όλοι κατάγονταν από την ίδια φυλή (με μια και μοναδική μεσοβασιλεία 18 μηνών το 1928-1929). Είναι βέβαια αλήθεια ότι τρεις από τους κυβερνήτες αυτούς δολοφονήθηκαν και δύο εξορίστηκαν, αλλά με εξαίρεση την κρίση του 1928 και την πρόσφατη ανατροπή του Πρίγκιπα Daud από το Κομμουνιστές το 1978, οι υπόλοιπες κρίσεις ήσαν οικογενειακές υποθέσεις που δεν κατέληγαν σε γενικευμένη αιματοχυσία. Την περίοδο αυτή το Αφγανιστάν έζησε μόνον έναν εμφύλιο πόλεμο (1928-1929), έναν εξωτερικό πόλεμο (1919, κατά των Βρετανών), ένα πραξικόπημα (1973, χωρίς θύματα) και περιστασιακές τοπικές συγκρούσεις και φυλετικές εξεγέρσεις (οι σημαντικότερες από τις οποίες ξέσπασαν το 1924 και του 1947).

Από το 1881 το κράτος ασκούσε εξουσία σε όλη τη χώρα με ένα χαλαρό αλλά μη αμφισβητούμενο σύστημα διοικητικών και στρατιωτικών δομών, που λειτουργούσε τόσο στο επίπεδο επαρχιών και περιφερειών όσο και στο επίπεδο των υπο-περιφερειών. Από το 1933 έως το 1978 η κεντρική στρατιωτική εξουσία μπορούσε να διαχειριστεί τις σποραδικές εσωτερικές εξεγέρσεις που ξεσπούσαν με κίνητρα φυλετικά ή πολιτικά (τους Safi το 1947, το Rahjshir το 1975). Ο εκσυγχρονισμός εφαρμόστηκε σταδιακά εκ των άνωθεν: πρώτα στη βασιλική αυλή, μετά στις αστικές μορφωμένες τάξεις. Στη δεκαετία του 1970 το εκπαιδευτι-

κό σύστημα εξασφάλιζε τη μόρφωση των αγοριών στις πλέον απομακρυσμένες περιοχές των υπο-περιφερειών και των κοριτσιών τουλάχιστον στις περιφέρειες. Οι ξένοι μπορούσαν να ταξιδέψουν με ασφάλεια σε όλη τη χώρα με *laisser – passer* που εξέδιδε η κεντρική εξουσία.

Το κράτος νομιμοποιείτο να ασκήσει την εξουσία του εφόσον πληρούσε τρεις προϋποθέσεις:

→ εκφράζει την πεμπουσία του Αφγανιστάν ως μουσουλμανικής και διαρκώς ανεξάρτητης επικράτειας, ιστορικά ανθιστάμενης στην ιρανική επιρροή των σιτών, στη ρωσο-σοβιετική και βρετανική αυτοκρατορία, την οποία κληρονόμησε το Πακιστάν, παρά τη μουσουλμανική αλληλεγγύη,

→ συμπεριφέρεται ως (σχετικά) ειλικρινής και απόμακρος μεσάζων μεταξύ των τοπικών φατριών, φυλών και εθνοτικών ομάδων, ακόμα και εάν κάποιες από αυτές ευνοούνται έναντι των άλλων,

→ διοχετεύει πόρους και διεθνή βοήθεια και παρέχει κάποιες ελάχιστες υπηρεσίες (σχολεία, οδικό δίκτυο).

Δεν εκπλήσσει η λιγότερο ή περισσότερο ανοικτή αντίδραση των μουλάδων, ανεξάρτητα από την εθνοτική τους καταγωγή, σ' αυτή τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού στην οποία αντιστάθηκαν περισσότεροι οι φυλετικές (Pashtun) παρά οι μη φυλετικές περιοχές της χώρας. Από το 1924 έως το 1928 καθοριστική για τη μεταρρυθμιστική πολιτική του βασιλιά Amanullah ήταν η σχέση της θρησκευτικής και φυλετικής / εθνοτικής αντίδρασης. Όμως από το 1928 έως το 1978 ήταν συνήθως αρκετά παθητική και δεν στρεφόταν κατά του κράτους αυτού καθεαυτού. Οι συντηρητικοί μπορεί να αντιτάσσουν μια ιδιαίτερη πολιτική ή ένα σύνολο νόμων, αλλά δεν αμφισβητούν το κράτος. Αυτό το πρότυπο επαναλήφθηκε στην Εθνοσυνέλευση (Loya Jirga) του Ιουνίου του 2002, όπου ο ανταγωνισμός των μελών δεν αφορούσε τη φύση του κράτους, ούτε το Σύνταγμα, αλλά την εθνοτική ισορροπία και τους μεμονωμένους διορισμούς σε διάφορες κυβερνητικές θέσεις.

Από το 1922 έως το 1992 η πραγματική πρόκληση για το κράτος δεν ήταν οι αποκαλούμενες απειθαρχες φυλές, ούτε οι φανατικοί μουλάδες αλλά οι ριζοσπαστικοί αγωνιστές που ανήκαν στις κοινωνικές ομάδες που δημιουργήθηκαν από τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού (Κομμουνιστές ή Ισλαμιστές αξιωματούχοι των ενόπλων δυνάμεων, δάσκαλοι και φοιτητές και δημόσιοι υπάλληλοι). Αυτές οι κάθετα αντίθετες δυνάμεις υποστήριζαν την ισχυρότερη και κεντρική εξουσία, όπου η εύθραυστη ισορροπία μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας θα εξαφανιζόταν στο όνομα ενός ιδεολογικού κράτους. Το παράδοξο είναι ότι η ιδεολογία του κράτους σήμαινε πάντα τη *de facto* ενίσχυση της ηγεμονίας των Pashtun, λόγω της υπερ-αντιπροσώπευσής τους στα ριζοσπαστικά κινήματα.

Συνοπτικά, οι παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις χρειάζονταν ένα απόμακρο και φιλόανθρωπο κράτος του οποίου την ύπαρξη δεν αμφισβητούσαν, ενώ οι ριζοσπαστικοί ιδεολογικοί φορείς ήθελαν να αντικαταστήσουν την υπάρχουσα κρατική εξουσία με ισχυρότερη και αυταρχικότερη. Μια θετική εξέλιξη μετά τη στρατιωτική επίθεση που εξαπέλυσαν οι ΗΠΑ το 2001 είναι ότι δεν υπάρχει πλέον στο Αφγανιστάν καμιά ιδεολογική δύναμη που να μάχεται για την αντικατάσταση του παρόντος καθεστώτος από ένα σημαντικά διαφοροποιημένο. Οι ανταγωνισμοί αφορούν τα άτομα και τις ομάδες που επιθυμούν να ενισχύσουν τη συμμετοχή τους στην εξουσία, όχι να αλλάξουν τη φύση του κράτους. Αυτοί που σήμερα δεν είναι ικανοποιημένοι με το κράτος επιθυμούν κράτος που να λειτουργεί καλλίτερα, όχι ένα ολότελα διαφορετικό.

Με βάση τα παραπάνω το κίνημα των Taliban εξέφραζε το τελευταίο ιδεολογικό καθεστώς του Αφγανιστάν. Αλλά εμφανίστηκε (1994) όταν οι άλλες ιδεολογικές δυνάμεις πα-

ρήκμαζαν. Υπό την ηγεσία του Najibullah (1985-1992) οι κομμουνιστές είχαν ήδη μεταλλάξει το ιδεολογικό τους όραμα επί το παραδοσιακότερο, στηριζόμενοι σε προσωπικούς δεσμούς, εθνοτικές ταυτότητες και φυλετικούς δεσμούς. Με τον ίδιο τρόπο ήδη από το 1987 ένα κίνημα όπως το Jamiat-I-Islami, είχε εγκαταλείψει την έννοια του ισλαμικού κράτους. Η πολιτική του ηγέτη του, του Στρατηγού Ahmad Shah Masud στηριζόταν σε μια πραγματιστική στρατηγική συνένωσης των τοπικών διοικητών και πολεμάρχων, χωρίς κανένα ιδεολογικό έρεισμα. Η άποψη αυτή απεικονίζεται στη ξαφνική συμμαχία με τον πρώην κομμουνιστή πολέμαρχο, Abdul Rashid Dostum, ο οποίος τον Απρίλιο του 1992 του έδωσε την ευκαιρία να καταλάβει την Καμπούλ. Αφότου ανέλαβε την εξουσία δεν εφάρμοσε καμιά ιδεολογική ατζέντα. Σε ιδεολογικό επίπεδο η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε και στους κόλπους των Σιτών: στις αρχές της δεκαετίας του 1990 εμφανίστηκε το Hizb-I-Wahdat ως εθνοτικό κίνημα των Hazaras, με ιρανική υποστήριξη, αλλά χωρίς καμιά ιδεολογική δέσμευση στην ιρανική ισλαμική επανάσταση. Το μοναδικό απομένον ιδεολογικό κόμμα ήταν το Hizb-I-Islami του Gulbuddin Hekmatyar, το οποίο παρά την σκληροπυρηνική ορολογία του είναι σήμερα περισσότερο ένα μισθοφορικό κίνημα τύπου Abu Nidal αφού το 1994 αντικαταστάθηκε από τους Taliban που ήσαν το εργαλείο της πολιτικής του Πακιστάν στο Αφγανιστάν. Έκτοτε, το Hizb-I-Islami προσχώρησε στους Taliban που απέμειναν στη χώρα μετά την ήττα που υπέστησαν το 2001.

Το κίνημα των Taliban δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ιδεολογικό» με τους ίδιους όρους που χαρακτηρίζονταν οι Κομμουνιστές και οι Ισλαμιστές. Είναι τυπικό νέο-φονταμενταλιστικό κίνημα που συνδυάζει την παραδοσιακή έκκληση για την απαρέγκλιτη εφαρμογή του ισλαμικού νόμου (Sharia) με την φυλετική κοινωνική βάση και την ανάδυση μιας νέας κοινωνικής κατηγορίας, της νέας γενιάς των φοιτητών του Ισλαμισμού. Αυτοί οι φοιτητές αποκτούν θρησκευτική παιδεία χαμηλού επιπέδου στα ειδικά σχολεία (madrasa) όπου η παραδοσιακή διδασκαλία έχει αντικατασταθεί από τα μαθήματα salafi, που διέπονται από τον σαουδαραβικό βαχαμπισμό. Με άλλα λόγια, πρόκειται για επιστροφή στην κορανική παράδοση σε βάρος της φιλοσοφίας, της λογοτεχνίας και της σύγχρονης γνώσης. Ο κοινός παρανομαστής των σύγχρονων σαλαφιστών και βαχαμπιστών είναι η απόρριψη κάθε τύπου που δεν πηγάζει από την πολιτισμική επιρροή (ανεξάρτητα αν προέρχεται από παραδοσιακούς μουσουλμανικούς πολιτισμούς, συμπεριλαμβανομένων του κλασσικού περσικού λογοτεχνικού πολιτισμού ή του δυτικού). Ο νέο-φονταμενταλισμός στοχεύει στην αντικατάσταση συγκεκριμένων μουσουλμανικών πολιτισμών από το παγκόσμιο Ισλάμ, το οποίο ορίζεται ως ειδικό σώμα τελετουργιών, κωδίκων συμπεριφοράς και αυστηρών νομικών επιταγών. Αλλά οι Taliban δεν ενδιαφέρονταν να δημιουργήσουν ένα κράτος με ίδιες δομές: πρέσβευαν ότι η αυστηρή εφαρμογή του ισλαμικού νόμου ήταν επαρκές μέσο για τη δημιουργία μιας πραγματικής ισλαμικής κοινωνίας. Σχετικά, ήσαν ικανοί να στηριχθούν σε παραδοσιακές αφγανικές έννοιες και αξίες (μουλάδες, φυλές και τιμή των Pashtun) ενώ ταυτόχρονα εισήγαγαν νέα θρησκευτικά σχολεία και διέβρωσαν τη θέση των παραδοσιακών προκρίτων της αφγανικής κοινωνίας (των ουλαμάδων και των ηγετών των φυλών). Αλλά η αποτυχία τους να λειτουργήσουν ως πραγματικά Αφγανικό κράτος και ειδικότερα η αυτοκτονική υποστήριξη που παρείχαν σε ξένες δυνάμεις (Al Qaeda) υποδαύλιζε τη νομιμότητά τους εντός του Αφγανιστάν. Οι Taliban αποστασιοποιήθηκαν από την παραδοσιακή Αφγανική πολιτική ζωή, ακόμα και όταν τη χρησιμοποίησαν στα πλαίσια της στρατηγικής τους δωροδοκώντας τοπικούς διοικητές και προύχοντες.

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η πτώση του καθεστώτος των Taliban δημιούργησε τις προϋποθέσεις για μεγαλύτερη σταθερότητα αφού εξέλιπαν οι τελευταίες ιδεολογικές διαστάσεις, απομακρύνθηκε το σημαντικότερο εργαλείο της πακιστανικής επιρροής και κατέ-

στη δυνατή η επιστροφή στη διαδικασία ίδρυσης του κράτους, στηριγμένου τόσο στην παραδοσιακή αφγανική πολιτική ζωή όσο και στην άμεση διεθνή υποστήριξη.

2.2. Μια Χώρα Ορισμένη από την Κοινή Πολιτική Ζωή

Από κάθε άποψη το Αφγανιστάν φαίνεται ότι είναι μια τεχνητή κατασκευή, που ιδρύθηκε ως χώρα το 1747. Τα σύνορά του είναι αποτέλεσμα ενός ιστορικού ατυχήματος. Άλλαξαν με την πάροδο των ετών και δεν στηρίζονται στις εθνοτικές ομάδες, αφού στο Αφγανιστάν με εξαίρεση τους Hazaras είναι παρούσες και από τις δύο πλευρές των διεθνών συνόρων όλες οι εθνοτικές ομάδες. Τα σύνορά του αποτελούν λίγο-πολύ τα φυσικά εμπόδια (ο ποταμός Amu-Darya στα σύνορα με το Ουζμπεκιστάν και το Τατζικιστάν και κάποιες οροσειρές στα βόρεια ανατολικά σύνορα με το Πακιστάν). Η Γραμμή Durand που χωρίζει το Αφγανιστάν από το Πακιστάν δεν έχει αναγνωριστεί ως διεθνές σύνορο με διμερή συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών. Οικονομικά, πολιτισμικά και γλωσσολογικά η Herat επηρεάζεται από το Ιράν, το Βόρειο Τουρκιστάν από την Κεντρική Ασία, η Jalalabad και η Kandahar από το Πακιστάν. Αναμενόταν ότι τα 23 χρόνια επαναστάσεων, αντίστασης, ξένης κατοχής, εισβολών και εμφύλιων πολέμων θα κατέστρεφαν αυτήν την εύθραυστη κατασκευή. Όμως δεν διαμελίστηκε, άρα επιβιώνει η αφγανική ταυτότητα.

Η Αφγανική ταυτότητα στηρίζεται σε μια κοινή πολιτική ζωή που μπορεί να περιγραφεί συνοπτικά ως εξής. Η «πραγματική» πολιτική ζωή διαδραματίζεται σε τοπικό επίπεδο και η πρωταρχική αφοσίωση βασίζεται στην «ομάδα αλληλεγγύης», ανεξάρτητα από την κοινωνιολογική βάση της. Αυτή η λειτουργία μπορεί να εκπληρωθεί σε οποιαδήποτε κοινότητα, φυλή, χωριό κλπ που αποτελείται από εκτεταμένο δίκτυο μελών που έχουν την τάση να πιστεύουν ότι προστατεύονται από τους δεσμούς της ομάδας και ότι μπορούν να στηρίζονται σ' αυτήν για οποιοδήποτε λόγο (επαγγελματικές και πολιτικές σχέσεις, προστασία και πελατειακές σχέσεις καθώς και – διαρκούντος του πολέμου – ένοπλη αντίσταση). Οι εθνοτικές ταυτότητες είναι σημαντικές αλλά δεν υπερισχύουν των πρωτογενών (ο αυτοπροσδιορισμός ενός Αφγανού μπορεί να είναι κατ' αρχήν ότι είναι Panjshiri και έπειτα ότι είναι Τατζέκος). Ούτε υποθάλπουν την κοινή Αφγανική ταυτότητα (έναν Αφγανός Τατζέκος αντιμετωπίζει την Καμπούλ και όχι την Dushanbe ως πηγή εξουσίας). Η απουσία του σύγχρονου εθνοτικού εθνικισμού αποτελεί απαραίτητο «κεφάλαιο» για την ανοικοδόμηση του Αφγανικού κράτους.

Τα τοπικά και εθνοτικά δίκτυα και ομάδες χρειάζονται ένα απόμακρο αλλά φιλόνομο και νομιμοποιημένο κράτος, που αντιμετωπίζεται ως μεσάζων ή ως σύμμαχος που συμβάλει στη δημιουργία μιας ευνοϊκής τοπικής ισορροπίας εξουσίας και επιρροής. Επίσης αναμένουν από το κράτος να χειριστεί τα ζητήματα της παροχής των γενικότερων υπηρεσιών, της παιδείας, της υγείας, των μεταφορών κλπ. Το κράτος αντιμετωπίζεται ως μέσο ενίσχυσης του τοπικού καθεστώτος και της τοπικής εξουσίας και κατά συνέπεια πρέπει να είναι αποτελεσματικό χωρίς να προκαλεί προβλήματα – και το κράτος που στηρίζεται στην ιδεολογία, κομμουνιστική, σκληροπυρηνικό ισλαμισμό ή εθνοτικές ομάδες είναι προβληματικό.

Η Αφγανική πολιτική ζωή έχει βέβαια διαταραχθεί από τον υπέρ 20αετή πόλεμο. Το 1978 το νέο κομμουνιστικό κράτος αντιμετωπιζόταν ως εχθρός του λαού, αφού στηριζόταν σε μια ξένη ιδεολογία και εργαζόταν για μια ξένη χώρα. Έτσι η επανάσταση είχε αντικρατική διάσταση.

Ο μακροχρόνιος πόλεμος πυροδότησε την εθνοτική πόλωση και επέτρεψε αλλαγές στις εθνοτικές ισορροπίες. Τα περισσότερα από τα κόμματα, ακόμα και τα ιδεολογικά είχαν συγκεκριμένη εθνοτική βάση (Khalq για παράδειγμα, αποτελείτο από Pashtun). Για πρώτη

φορά οι Τατζέκοι (με τον Ahmed Shah Masud), οι Hazaras (με το κόμμα Hizb-I-Wahdat) και αργότερα οι Ουζμπέκοι (με τον Abdul Rashid Dostum) δημιούργησαν στρατιωτικές και πολιτικές οργανώσεις που πέτυχαν το 1992 και το 2001 (υποστηριζόμενες από τις ΗΠΑ) την κατάληψη της Καμπούλ. Αντίθετα οι Pashtuns ποτέ δεν δημιούργησαν ένα δικό τους κίνημα και διασπάστηκαν σε διάφορες ιδεολογικές γραμμές. Λίγο – πολύ τα περισσότερα «ιδεολογικά» κόμματα αποτελούνταν κυρίως από Pashtuns (Khalq, Hizb-I-Islami, Taliban). Κατά συνέπεια δεν προκαλεί έκπληξη ότι η κατάρρευση των ιδεολογικών κομμάτων είχε ως αποτέλεσμα την σε εθνοτικούς όρους ήττα των Pashtuns. Η μετανάστευση και η κατάρρευση των κρατικών δομών (σχολεία και ένοπλες δυνάμεις) επιδείνωσαν την πόλωση και υπονόμισαν την παραδοσιακή Αφγανική διγλωσσία. Οι περισσότεροι από τους πρόσφυγες της εθνοτικής ομάδας των Pashtuns που κατέφυγαν στο Πακιστάν ομιλούν ως δεύτερη γλώσσα την Urdu και όχι την Dari («περσική»), αν και πρόσφυγες ομιλούντες την Pashtun κατέφυγαν στο Ιράν και πρόσφυγες ομιλούντες την Dari στο Πακιστάν.

Μια άλλη σημαντική αλλαγή είναι η μετάλλαξη των τοπικών ομάδων σε ένοπλες αντάρτικες ομάδες με συνέπεια την αυξημένη χρήση της απόλυτης βίας η οποία υπονόμισε την παράδοση των διαβουλεύσεων, της συναίνεσης και της τοπικής ισορροπίας των δυνάμεων κατά την άσκηση της εξουσίας.

Τέλος, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι οι γειτονικές χώρες δεν είχαν ποτέ στο παρελθόν παρόμοια ευκαιρία άμεσης παρέμβασης στην εσωτερική πολιτική κατάσταση του Αφγανιστάν. Παρενέβησαν ενθαρρύνοντας και υποστηρίζοντας τους αντιπροσώπους τους στη χώρα επιδεινώνοντας με αυτόν τον τρόπο τις ιδεολογικές και εθνοτικές συγκρούσεις, αν και πρέπει να τονισθεί ότι η υποστήριξη του Ιράν και του Ουζμπεκιστάν ήταν περισσότερο τυχαία συγκρινόμενη με αυτή του Πακιστάν.

Όμως, η έννοια του Αφγανιστάν ως κράτους έθνους επέζησε του πολέμου και του ανοίγματος των συνόρων της χώρας. Οι Αφγανοί τατζέκικης και ουζμπεκικής καταγωγής δεν ταυτίζονται με τους ομοεθνείς τους της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι Pashtuns του Αφγανιστάν διακρίνονται από τους Pashtuns του Πακιστάν, αν και ποτέ άλλοτε δεν είχαν αναμειχθεί όπως τα τελευταία 20 χρόνια. Οι Σίτες Hazaras που στηρίζονταν για χρόνια στο Ιράν άδραξαν την ευκαιρία που τους παρείχε η εκστρατεία των ΗΠΑ για να εμφανιστούν πάλι στο προσκήνιο της Αφγανικής πολιτικής ζωής. Ανεξάρτητα από την αρνητική πλευρά της πολιτικής τους, οι περιφερειακοί πολέμαρχοι όπως ο Ismail Khan και ο Abdul Rashid Dostum δεν ταυτίστηκαν με τους αλλοδαπούς γείτονές τους που ήσαν οι προστάτες τους. Αν και τα περισσότερα πολιτικά κόμματα φαίνεται να στηρίζονται σε μια και μόνον εθνοτική ομάδα, κανένα από αυτά δεν υποστηρίζει την απόσχιση, την προσχώρηση, την προσάρτηση ή ακόμα και το φεντεραλισμό σε μια εθνοτική βάση ούτε τη δημιουργία «μεγαλύτερων» εθνοτικών κρατών (όπως Pashtunistan, Μεγάλο Τατζικιστάν ή Μεγάλο Ουζμπεκιστάν). Όλα τα κόμματα, όλοι οι αρχηγοί, όλοι οι πολέμαρχοι υποστηρίζουν την αποκατάσταση του πολυεθνοτικού κεντρικού κράτους: διαφοροποιούνται στο ζήτημα κατανομής της εξουσίας μεταξύ των ατόμων και των ομάδων και στις σχέσεις κέντρου και περιφέρειας, αλλά ταυτίζονται ως προς τον ορισμό του έθνους και του κράτους. Οι ομάδες που ανταγωνίζονται μεταξύ τους δεν είναι εθνοτικές, αλλά μπορεί ακριβέστερα να περιγραφούν ως υπο-εθνοτικές ομάδες (Panjshiris, Kandaharis, Heratis, άνθρωποι από την Kumar ή την Paktya). Κανένα κόμμα δεν φαίνεται να αντιπροσωπεύει ή ακόμα να έχει πρόθεση αντιπροσώπευσης των συμφερόντων ολόκληρης της εθνοτικής ομάδας στην οποία στηρίζεται.

3. Αφγανοί Πολέμαρχοι και Στρατιωτικοί Διοικητές: Η κοινωνιολογική τους βάση¹

Κατά τον ίδιο τρόπο οι πολέμαρχοι και οι στρατιωτικοί διοικητές αντλούν την εξουσία τους από τον τρόπο που διαχειρίστηκαν τόσο τις παραδοσιακές ταυτότητες όσο και τις αλλαγές που επέφερε ο πόλεμος. Όμως, στην ακόλουθη ανάλυση θα διακρίνουμε τους «στρατιωτικούς διοικητές», που ηγούνταν των ένοπλων ομάδων αλληλεγγύης από τους «πολέμαρχους» που ασκούσαν περιφερειακή εξουσία.

Οι περισσότεροι από τους στρατιωτικούς διοικητές ηγούνταν των τοπικών ένοπλων ομάδων αλληλεγγύης που μεταλλάχθηκαν σε σώματα εθνοφυλακής και προσπάθησαν να ενισχύσουν την τοπική εξουσία τους χρησιμοποιώντας τη δύναμη που κέρδισαν με τον πόλεμο. Αυτή η δύναμη μπορεί να συνίσταται στην κατοχή οπλισμού, στους δεσμούς με άλλους, περισσότερο ισχυρούς στρατιωτικούς διοικητές, στις σχέσεις με κάποιο πολιτικό κόμμα, με ένα δίκτυο επιχειρηματιών ή δίκτυο λαθρεμπορίας (ή με κάποια πλούσια μη κυβερνητική οργάνωση), στους δεσμούς σε μια ξένη χώρα (συνήθως το Πακιστάν) ή από τον Οκτώβριο του 2001 στην άμεση πρόσβαση με δορυφορικό τηλέφωνο στο Αμερικανικό Πεντάγωνο (στο οποίο καταγγέλλουν τους τοπικούς ανταγωνιστές τους ως Taliban). Οι στρατιωτικοί διοικητές ανήκουν συνήθως σε μια «μεγάλη» τοπική οικογένεια, αν και κάποιοι αρχηγοί κατώτερης κοινωνικής τάξης απέκτησαν ισχύ λόγω των πολεμικών ικανοτήτων τους. Στη δομή της κοινωνίας οι στρατιωτικοί διοικητές παίζουν το ρόλο των παραδοσιακών γερόντων. Η θέση τους μπορεί να απειληθεί τόσο εκ των έδων της ομάδας αλληλεγγύης (για παράδειγμα λόγω ανταγωνισμού με αποσχισθέντα ξάδερφο) όσο και εκ των έξω από κάποια άλλη ομάδα αλληλεγγύης. Οι αρχηγοί κινδυνεύουν περισσότερο να χάσουν τη ζωή τους από δολοφονίες παρά στο πεδίο των μαχών που ξεσπούν ανάμεσα στις διάφορες ομάδες. Όταν κάποιος αρχηγός σκοτώνεται τη θέση του συνήθως καταλαμβάνει ο αδερφός του ή ο γιος του.

Η σταθερότητα των ομάδων αλληλεγγύης είναι εκπληκτική. Δεν είναι ασυνήθιστο, ακόμα και μετά από 20 χρόνια πολέμου, να βρεθεί ο ίδιος στρατιωτικός διοικητής ή τουλάχιστον κάποιος στενός συγγενής του στην ίδια θέση της ηγεσίας. Επιπλέον, φαίνεται ότι δεν έχει αλλάξει η θέση πολλών ομάδων που υποτίθεται ότι ηττήθηκαν και έχασαν τον οπλισμό τους και άλλα περιουσιακά τους στοιχεία (οι Ismailis της Kayaan για παράδειγμα).

Ένας τοπικός στρατιωτικός διοικητής έχει ανάγκη τους δεσμούς με κάποιον ισχυρότερο προστάτη για να έχει πρόσβαση σε οπλισμό και να εξασφαλίζεται από τους τοπικούς ανταγωνιστές: πρόκειται για το βασικό δικαιολογητικό λόγο που χαρακτήριζε όλες τις πολιτικές σχέσεις διαρκούντος του πολέμου. Το πολύπλοκο πρότυπο των τοπικών ανταγωνισμών και ερίδων παγιώνει τις πολιτικές σχέσεις, αλλά κάποιοι στρατιωτικοί διοικητές είναι ευρέως γνωστοί για τον τυχοδιωκτισμό τους και για την διάσπαση των συμμαχιών ανάλογα με τα οφέλη που αποκόμιζαν (τόσο οι Taliban όσο και οι Αμερικανοί συνήθιζαν να «εξαγοράζουν» τοπικούς στρατιωτικούς διοικητές). Κάθε αλλαγή δύναμης σε εθνικό επίπεδο παρέχει την ευκαιρία τακτοποίησης των συσχετισμών δυνάμεων σε τοπικό επίπεδο: έτσι, μια ομάδα όπως οι Kagamali στην επαρχία Samangha συνήθιζαν να προσχωρούν σε κάθε κίνημα που πολεμούσε τους Ismailis και τους Σίτες, τους παραδοσιακούς τοπικούς ανταγωνιστές τους.

Οι τοπικοί στρατιωτικοί διοικητές δεν αποτελούν συνήθως απειλή για το κράτος: αντίθετα έχουν ανάγκη το κράτος ως παράγοντα νομιμοποίησης ή ρυθμιστή της εξουσίας. Οι μεμονωμένοι στρατιωτικοί διοικητές συνιστούν πρόβλημα μόνον όταν έχουν άμεση επικοινωνία με ξένη δύναμη, αφού αυτή μπορεί να τους απαλλάξει από την ανάγκη συνδιαλλαγής

¹ Η ανάλυση του παρόντος και των επόμενων κεφαλαίων στηρίζεται κυρίως στις προσωπικές παρατηρήσεις του συγγραφέα καθώς και στις πληροφορίες που αποκόμισε από επαφές που είχε εντός και εκτός του Αφγανιστάν.

με το κράτος. Αυτή ήταν η θέση κάποιων τοπικών στρατιωτικών διοικητών Pashtun στην Khost και στην Islamabad (για παράδειγμα Psdshah Khan Zadran) τους μήνες που ακολούθησαν την στρατιωτική επιχείρηση των ΗΠΑ, επειδή υποστηρίζονταν άμεσα από την αμερικανική κυβέρνηση. Κάποιοι στρατιωτικοί διοικητές επιδόθηκαν σε ληστρικές επιδρομές στους αυτοκινητόδρομους, αλλά σ' αυτήν την περίπτωση οι ομάδες τους απομονώθηκαν τελείως και η κρατική παρέμβαση εναντίον τους δεν αντιμετωπίστηκε από την λαϊκή γνώμη ως κίνηση αντιπερισπασμού.

Πάνω από τις πολλές εκατοντάδες στρατιωτικών διοικητών υπάρχουν κάποιες δεκάδες πολέμαρχων εκ των οποίων ελάχιστοι πέτυχαν να εγκαθιδρύσουν πραγματική περιφερειακή ηγεσία. Στους ικανούς περιφερειακούς άρχοντες συγκαταλέγονται οι Ismail Khan, Abdul Rashid Dostum και Karim Khalili.

Πολέμαρχος είναι ο στρατιωτικός διοικητής που πετυχαίνει να επεκτείνει την εξουσία του πέρα από τη δική του ομάδα αλληλεγγύης και να στηριχθεί σε μια ευρύτερη ταυτότητα (φυλετική στο Νότο, γεωγραφική ή εθνοτική στο Βορρά) για να ιδρύσει την περιφερειακή ηγεσία του. Σε επίπεδο ελέγχου η εξουσία του πολέμαρχου εκτείνεται σε ομόκεντρους κύκλους, με την επιρροή του κέντρου να μειώνεται προοδευτικά προς την περιφέρεια. Δεν στηρίζεται σε συγκεκριμένη εδαφική περιοχή ούτε στην άμεση διακυβέρνηση, αλλά στο δίκτυο των τοπικών στρατιωτικών διοικητών, που σημαίνει ότι τελικά οι πολέμαρχοι στηρίζουν την εξουσία τους στο σύστημα των ομάδων αλληλεγγύης. Έτσι, η επικράτεια που εξουσιάζει ο πολέμαρχος είναι περισσότερο ένα μωσαϊκό υπο-νομιμοφρόνων στρατιωτικών διοικητών παρά ένα μικρό βασίλειο με συγκεκριμένα όρια. Τα προσωπικά δίκτυα είναι σημαντικότερα από την εδαφική περιοχή άσκησης εξουσίας και δεν είναι ασυνήθιστη η παρουσία στο έδαφος ενός πολέμαρχου μιας ομάδας αλληλεγγύης με διαφορετικούς δεσμούς που δεν υπακούει σ' αυτόν. Η υποταγή στους τοπικούς στρατιωτικούς διοικητές μπορεί να αρθεί οποτεδήποτε, ανάλογα με τις αλλαγές των περιφερειακών ή εθνικών ισορροπιών εξουσίας. Οι πολέμαρχοι αγωνίζονται συνεχώς για την επιβολή της εξουσίας τους στους τοπικούς στρατιωτικούς διοικητές, ακόμα και όταν οι τελευταίοι δεν είναι σε θέση να τους αντικαταστήσουν. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο ανταγωνισμός μεταξύ του Rashid Dostum και της ομάδας αλληλεγγύης του Rasul Pahlawan. Πριν το 1987 ο Rasul Pahlawan ήταν στρατιωτικός διοικητής των Mujaheddin και πολέμουσε εναντίον του Dostum, που ήταν αρχηγός των φιλο-κομμουνιστών ανταρτών. Το 1987 ο Rasul Pahlawan προσχώρησε στο κομμουνιστικό καθεστώς και συμμαχισε με τον Dostum που τον δολοφόνησε το 1990. Στη συνέχεια τη θέση του κατέλαβε ο αδερφός του Abdul Malik Pahlawan ο οποίος το 1992 συμμαχισε με τον Dostum, αλλά στη συνέχεια συνέδραμε τους Taliban που τον απομάκρυναν το 1997 για να αλλάξει και πάλι στρατόπεδο το 1998.

Στην περίπτωση ήττας λίγοι πολέμαρχοι είχαν την πολυτέλεια να αναδιπλωθούν σε γεωγραφικά καθορισμένα καταφύγια-φρούρια. Ο Ahmad Masud είχε το ασφαλές ορμητήριο του στην κοιλάδα Panjshir και ο Karim Khalili στις απομακρυσμένες περιοχές της Hazarajat, αλλά οι Ismail Khan, Rashid Dostum και Haji Abdul Qadir (της ανατολικής επαρχίας της Nangrahar) υποχρεούνταν να εξοριστούν μετά τις ήττες τους. Όσο πιο εκτεταμένο είναι το δίκτυο του πολέμαρχου τόσο χαλαρότερη είναι η σχέση του με την ομάδα αλληλεγγύης που τον υποστηρίζει και τόσο πιο ευάλωτος καθίσταται.

Σε αυτό το επίπεδο παίζουν κάποιο ρόλο οι εθνοτικοί δεσμοί: στα περίχωρα του Mazar-I-Sharif οι Τατζέκοι τείνουν να συμμαχούν με τον Atta Mohammed, οι Hazaras υποστηρίζουν το κόμμα Hisb-I-Wahdat και οι Ουζμπέκοι τον Rashid Dostum. Αλλά δεν πρόκειται για γενικό κανόνα ή μάλλον δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι πολέμαρχοι αντιπροσωπεύουν μια εθνοτική ομάδα. Τόσο ο Ahmad Masud όσο και ο Ismail Khan αντιπροσώπευσαν τους

περσόφωνους πληθυσμούς αλλά κανένας δεν αντιπροσώπευσε όλους όσους μιλούν την περσική γλώσσα. Μερικές φορές οι ομάδες αλληλεγγύης που ανήκουν στην ίδια εθνοτική ομάδα με τον πολέμαρχο επιλέγουν να υποστηρίξουν έναν αντίπαλο λόγω παλαιότερων φιλονικιών. Στην πραγματικότητα είναι πιθανότερο να εκφράζουν οι πολέμαρχοι περιφερειακές παρά εθνοτικές ταυτότητες.

Η στρατιωτική εξουσία ενός πολέμαρχου στηρίζεται κατ' αρχήν σε ένα σχετικά μικρό κεντρικό σώμα ενόπλων δυνάμεων (κάποιες χιλιάδες στην περίπτωση του Masud και του Dostum), που συνήθως στρατολογούνται (τουλάχιστον οι αξιωματικοί) από την ομάδα αλληλεγγύης του αρχηγού. Δευτερευόντως στηρίζεται στην ευκαιριακή υποστήριξη που του παρέχουν άλλοι τοπικοί στρατιωτικοί διοικητές που εξασφαλίζουν τον εδαφικό έλεγχο και μπορούν να τον ενισχύσουν με στρατεύματα στην περίπτωση συγκρούσεων. Ο Ismail Khan αποτελεί την εξαίρεση με την έννοια ότι οι ένοπλες δυνάμεις του που απαριθμούσαν πλέον των 10.000 στρατιωτών κατάγονταν από διαφορετικές περιοχές της χώρας. Δικαιολογητική βάση αυτής της εξαίρεσης ήταν η δυνατότητά του να τους πληρώνει από τους φόρους που εισέπραττε από το διασυνοριακό εμπόριο με το Ιράν και το Τουρκμενιστάν.

Οι τύποι των συγκρούσεων είναι στενά συνδεδεμένοι με τις κοινωνικές δομές που στηρίζει η εξουσία κάθε πολέμαρχου. Έτσι εξηγείται γιατί ο εδαφικός έλεγχος δεν εξασφαλίζεται με τις κατακτήσεις και τις μάχες, αλλά μάλλον με διαπραγματεύσεις και δολοφονίες συγκεκριμένων στόχων. Οι ξαφνικές αλλαγές της τύχης είναι πολύ συχνές. Η μάχη κερδίζεται ή χάνεται όχι την ημέρα του διεξάγεται αλλά την παραμονή: εάν μια από τις εμπόλεμες πλευρές νοιώθει ότι δεν ευνοείται από την κατάσταση λόγω της αλλαγής των σχέσεων των τοπικών στρατιωτικών διοικητών, ξαφνικά θα οπισθοχωρήσει. Αυτός ο τύπος ακολουθήθηκε στα σημαντικότερα στρατιωτικά γεγονότα, στις τρεις μάχες της Καμπούλ (τον Απρίλιο του 1992, το Σεπτέμβριο του 1996, το Νοέμβριο του 2001), στην πτώση της Herat το 1995, στην κατάληψη και στην ανα-κατάληψη της Mazar-I-Sharif το 1997, το 1998 και το 2001. Τα μοναδικά στρατεύματα που πολέμησαν πραγματικά ήσαν οι ξένοι εθελοντές της Al Qaeda (στην Kunduz το Νοέμβριο του 2001, στην Gardez στα πλαίσια της επιχείρησης Anaconda τον Απρίλιο του 2002).

Η οικονομική βάση των πολεμάρχων είναι εύθραυστη, αφού τύποις δεν έχουν σταθερή πηγή εισοδήματος. Εξαίρεση αποτελεί ο Ismail Khan που εισπράττει δασμούς, ο Hajj Qadir που επωφελείται από το εμπόριο ναρκωτικών και ο Ahmad Masud και οι διάδοχοί του που εκμεταλλεύονται τον ορυκτό πλούτο της κοιλάδας Panjshir σε σμαράγδια και λάπη λάζουλη. Οι περισσότεροι πολέμαρχοι στηρίζονται στη χρηματοδότηση που τους παρέχουν τα ξένα κράτη με τη μορφή επιχορηγήσεων και οπλισμού, ενώ οι τοπικοί στρατιωτικοί διοικητές ασκώντας την εξουσία τους αποσπούν χρήματα εγκαθιστώντας σημεία ελέγχου στις κυριότερες οδικές αρτηρίες.

3.1 Οι Πολέμαρχοι της Φυλετικής Ομάδας των Pashtun

Όπως υπογραμμίστηκε ήδη αυτοί οι πολέμαρχοι εξαρτώνται από τις φυλετικές δομές και έχουν την τάση να στηρίζονται σε ένα δίκτυο ελέγχων και ισορροπιών μέσω φιλονικιών και αντιπαλοτήτων όπου εμπλέκονται «ευπατρίδες». Η παρέμβαση μιας ξένης δύναμης (είτε είναι οι αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις, ή η κυβέρνηση του Hamid Karzai) επιτρέπει στον κάθε πολέμαρχο να υπερισχύει των άλλων. Στρατιωτικά οι φυλετικοί πολέμαρχοι στηρίζονται αποκλειστικά σε φυλετικά σώματα εθνοφυλακής, που επανδρώνουν με μέλη της δικής τους εθνοτικής ομάδας. Ποτέ δεν προσπαθούν να εγκαθιδρύσουν μια διοίκηση, αλλά επιτρέπουν, εκούσια ή ακούσια, στους παραδοσιακούς θεσμούς, στα φυλετικά συμβούλια ή στις jirgas να διευθετήσουν τις διαφορές.

Στην επαρχία Paktya νότια της Καμπούλ, ο Padshah Khan Zadran κέρδισε την αναγνώριση, συμπεριλαμβανομένης της θέσης του κυβερνήτη της επαρχίας, κατ' αρχήν επειδή τον στήριξε η φυλή του, οι Jadran, που είναι η μεγαλύτερη στην επαρχία, και δευτερευόντως λόγω της θέσης όπου τον τοποθέτησαν οι αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις. Όμως, το Φεβρουάριο του 2002 παύθηκε από την κυβέρνηση του Hamid Karzai. Αρχικά αντιμετώπισε με επιτυχία τους διορισθέντες από τον Karzai άρχοντες της επαρχίας, εν μέρει επειδή οι ΗΠΑ τον θεωρούσαν χρήσιμο για την καταδίωξη των Taliban. Όμως, τον Αύγουστο του 2002 οι ΗΠΑ απέσυραν την υποστήριξη που του παρείχαν επειδή κατέστη σαφές ότι τις οδήγησε σε πόλεμο εναντίον των αντιπάλων του «βαφτίζοντάς τους» Taliban. Συνεπεία αυτής της στάσης του απέτυχαν όλες οι προσπάθειες που κατέβαλε για να ανακτήσει την εξουσία. Οι διορισθέντες από τον Karzai άρχοντες μπορεί να μην αντλούν την εξουσία τους από τις προσωπικές τους σχέσεις στην περιοχή, αλλά έναντι του Padshah υποστηρίχθηκαν από τα μέλη των εθνοτικών ομάδων (η φυλή Wardak στην περίπτωση του κυβερνήτη της Gardez Taj Mohammed Wardak, η φυλή Taniwal στην περίπτωση του κυβερνήτη της Khost Akbar Taniwal), ενώ πολλοί Jadran απέσυραν την υποστήριξή τους από τον Padshah φοβούμενοι μήπως χάσουν την επιρροή τους. Με άλλα λόγια η φυλετική υποστήριξη είναι ενεργή εφόσον θεωρείται ευνοϊκή για όλη τη φυλή, αλλά όχι σαν να πρόκειται να οδηγήσει σε μάχη έως θανάτου.

Προς τα τέλη του 2001, ο Gul Agha Shirzai, ο κυβερνήτης της Kandahar που πρόσκειτο στους Taliban κυριάρχησε του Mullah Naqib Ullah για τη θέση του κυβερνήτη της επαρχίας. Ο Naqib υποστηρίχθηκε από τη φυλή του, την Alikozay που είναι ισχυρότερη από την Shirzai, αλλά ο Gul Agha είχε την υποστήριξη των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων. Όμως, επέλεξε να δημιουργήσει μια μορφή συμμαχίας με τις φυλές των Pashtun διορίζοντας σε κάποιες θέσεις μέλη της φυλής Alikozay και εκμεταλλευόμενος την εθνοτική περηφάνια των Pashtun υποστήριξε τον Amanullah Khan (έναν στρατιωτικό διοικητή Pashtun νότια της Shindand) κατά των πολύ-εθνοτικών δυνάμεων του Ismail Khan. Επίσης, ο Gul Agha διακήρυξε την υποταγή του στον πρόεδρο Karzai.

Τα προαναφερόμενα παραδείγματα αποδεικνύουν ότι στο φυλετικό φάσμα των Pashtun «νικητής» είναι όποιος κερδίζει την υποστήριξη των κυρίαρχων παικτών (του Αφγανικού κράτους και των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ) ή επωφελείται από την έλλειψη του μεταξύ τους συντονισμού. Αλλά υπάρχει πάντα η ανάγκη της ύπαρξης μιας μορφής «νονού» λόγω της ισορροπίας δυνάμεων των φυλών, που συμμετέχουν σε μια συνεχή διαδικασία διαπραγμάτευσης βασιζόμενες κυρίως σε εξωτερικούς διαμεσολαβητές. Οι πολέμαρχοι θα κατακτήσουν ουσιαστικά την εξουσία μόνον εάν υπάρχει ανταγωνισμός ή έλλειψη συντονισμού ανάμεσα στους κυρίαρχους ξένους πρωταγωνιστές. Έτσι εξηγείται η σημασία της απόφασης που έλαβαν οι ΗΠΑ στα τέλη του 2002 να σταματήσουν να συνδιαλέγονται άμεσα με τους τοπικούς πολέμαρχους και να τους χρησιμοποιήσουν ως αντιπροσώπους τους στον πόλεμο κατά της Al Qaeda. Αυτή η απόσυρση είναι αναγκαία για να αποκτήσει το εύθραστο κεντρικό κράτος επαρκή ισχύ και χώρο ευελιξίας στις σχέσεις του με τους επαρχιακούς ηγέτες.

3.2 Πολέμαρχοι των Υπόλοιπων Πλην των Pashtun Εθνοτικών Ομάδων

Στις περιοχές όπου δεν ζουν Pashtun δεν υπάρχει τίποτε που να μοιάζει με τους καλά υιοθετημένους ελέγχους και ισορροπίες που επικρατούν στις περιοχές των Pashtun και συνήθως αποτρέπουν την εμφάνιση μιας ηγεμονικής εξουσίας (αν και φαίνεται να υπάρχει εξαίρεση για τα ιδεολογικά κινήματα όπως είναι οι Taliban). Εδώ, οι πολέμαρχοι στηρίζονται στην ικανότητα εγκαθίδρυσης βάσης εξουσίας πιο διευρυμένης από την πρωτογενή

ομάδα αλληλεγγύης και αποτελεσματικής στρατιωτικής οργάνωσης, που δεν μπορούν να απειλήσουν οι τοπικοί στρατιωτικοί διοικητές. Πρακτικά και ουσιαστικά αυτή η βάση εξουσίας στηρίζεται σε όλες τις περιπτώσεις στην περιφερειακή και εθνοτική ταυτότητα. Οι περισσότεροι πολέμαρχοι εδρεύουν σε ένα φυσικό φρούριο-ορμητήριο όπου ανεξάρτητα από τις επικρατούσες συνθήκες απολαμβάνουν την υποστήριξη του ντόπιου πληθυσμού: ο Ahmad Masud και ο διάδοχός του Mohammed Fahim στην κοιλάδα Panjshir, ο Rashid Dostum στην Shiberghan, ο Atta Mohammed στις κοιλάδες που βρίσκονται νοτιο-ανατολικά της Mazar-I-Sharif, ο Karim Khalili στις ορεινές περιοχές στα περίχωρα της πόλης Bamiyan (αλλά όχι στην πόλη). Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο Ismail Khan που δεν διαθέτει δικό του φρούριο-ορμητήριο. Αν και η εξουσία του έχει κατ' επανάληψη αμφισβητηθεί κυβερνά την πόλη της Herat, ενώ τα χωριά που βρίσκονται στα νότια της πόλης παραδοσιακά αντιτάχθηκαν στην εξουσία του στις διάφορες περιόδους του πολέμου. Προς το παρόν υποστηρίζεται από τους Σίτες της Herat, και ειδικότερα από τη φυλή Afzali, κυρίως λόγω της υποστήριξης που του παρέχει το Ιράν. Έτσι η εξουσία του Ismail Khan είναι λιγότερο σταθερή από ότι φαίνεται, παρά το γεγονός ότι ελέγχει περισσότερα εδάφη από οποιονδήποτε άλλον πολέμαρχο του Αφγανιστάν. Στηρίζει τη δύναμή του σε έναν κεντρικό στρατό, που χρηματοδοτεί από τους δασμούς (πλέον των 100.000 \$ ημερησίως) και εξοπλίζει με τη βοήθεια του Ιράν, χωρίς να εξαρτάται από το κεντρικό κράτος. Αλλά ο Ismail Khan δεν διαθέτει τα βασικά δίκτυα των ομάδων αλληλεγγύης και προφανώς δεν προτίθεται ή δεν μπορεί να δημιουργήσει δικό του διοικητικό σύστημα.

Ο Ahmad Masud δημιούργησε ένα «Εποπτικό Συμβούλιο» (Shura-ye-nazar) και το διεύρυνε σε Ενωμένο Μέτωπο (επονομαζόμενο επίσης «Βόρεια Συμμαχία»), αλλά υποχρεώθηκε να στηριχθεί σε τοπικές συμμαχίες, των οποίων η υποταγή δεν ήταν ποτέ βέβαια, ακόμα και όταν ανήκαν στο ίδιο πολιτικό κόμμα (Jamiat-I-Islami). Οι περισσότεροι από τους στρατιωτικούς διοικητές της φυλής Jamiat στην Badakhshan διατήρησαν την αυτονομία τους, ακόμα και στις περιπτώσεις που αποδέχθηκαν τύποις την ηγεσία του Masud. Το Εποπτικό Συμβούλιο ήταν περισσότερο στρατιωτικό παρά πολιτικό εργαλείο. Όταν το 1992 κατέρρευσε το κομμουνιστικό καθεστώς ενισχύθηκε από τατζέκους στρατιωτικούς αξιωματούς και τεχνικούς, για παράδειγμα πιλότους ελικοπτέρων, που εξασφάλισαν στο μικρό στράτευμα τεχνολογική υπεροχή έναντι όλων των άλλων δυνάμεων.

Ο διάδοχος του Masud Στρατηγός Mohammed Fahim είναι ειδική περίπτωση με την έννοια ότι είναι πολέμαρχος που πέτυχε να γίνει ο ισχυρός του νέου καθεστώτος, κατέχοντας τη θέση του Υπουργού Άμυνας. Αλλά προφανώς ενεργεί περισσότερο ως επιτυχημένος πολέμαρχος παρά ως εθνικός ηγέτης : επανδρώνει τις περισσότερες από τις θέσεις που ελέγχει με Panjshiris και διατηρεί στρατό «Panjshiri», που δεν είναι ενσωματωμένος ούτε στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις ούτε επικαλείται τον τίτλο του εθνικού στρατού. Η πελατειακή πολιτική και ο κρυφός έλεγχος δημιουργεί αμφιβολίες στη διαδικασία της οικοδόμησης του κράτους. Η ηγετική θέση του διαδόχου του Masud στην κυβέρνηση μπορεί να συμβάλει στην «αποστρατιωτικοποίηση» της κοιλάδας Panjshir και στην ανάπτυξη μιας «αστικής κοινωνίας» όπου οι ντόπιοι έμποροι, οι επιχειρηματίες και οι πλούσιοι μπορούν να αξιοποιήσουν τις σχέσεις τους με το κράτος για να ενισχύσουν τις θέσεις τους. Αλλά οι Panjshiri αναμένουν από τον Fahim να τους βοηθήσει σε μια πελατειακή βάση και δεν δέχονται την παρουσία μη Panjshir αξιωματούχων στην περιοχή. Με άλλα λόγια είναι πιστοί στο κράτος μόνον όσο το αντιμετωπίζουν ως κράτος Panjshir.

Η ισχύς του Rashid Dostum, όπως και του Ismail Khan, στηρίζεται στο κεντρικό στρατιωτικό σώμα, το οποίο ανεξάρτητα από την πραγματική αποτελεσματικότητά του, μπορεί να συνταιριάζει μόνον με άλλους πολέμαρχους και όχι με τοπικούς στρατιωτικούς διοικη-

τές. Ο Dostum πέτυχε να συγχωνεύσει τους αντάρτες Jawzjani με άλλα υπολείμματα του κομμουνιστικού στρατού και να εγκατασταθεί σε δικό του ορμητήριο, στη Shibergham όπου απολαμβάνει την υποταγή του ντόπιου πληθυσμού. Αλλά εδρεύει σε μια επίπεδη και ερημώδη περιοχή όπως είναι η Shibergham, που σε περίπτωση επίθεσης δύσκολα μπορεί να υπερασπιστεί με στρατό που διαθέτει ελαφρά οπλισμένα οχήματα. Όπως και οι υπόλοιποι πολέμαρχοι έτσι και ο Dostum δεν έχει δημιουργήσει διοικητικές δομές. Στερούμενος καθορισμένο γεωγραφικά ορμητήριο η ισχύς του παραμένει εύθραυστη και στην πραγματικότητα έχει επιλέξει τη στενή συνεργασία με την κεντρική κυβέρνηση.

Ο κυριότερος αντίπαλος του Dostum και κάποιες φορές σύμμαχός του, ο Mohammed Atta, προέρχεται από το σύστημα των εποπτικών συμβουλίων. Είναι στρατιωτικός διοικητής που υποστηρίζεται από τοπικούς διοικητές με κριτήριο την περιφερειακή και υπο-εθνοτική ταυτότητα (τους περσόφονους σουνίτες). Αλλά χρειάζεται την υποστήριξη του κεντρικού κράτους (και ειδικότερα του Υπουργού Άμυνας Mohammed Fahim) για να έχει πρόσβαση σε οπλισμό και χρήματα. Η αντιπαλότητα Dostum και Atta καθιστά την κεντρική κυβέρνηση διαμεσολαβητή. Πρόκειται για τυπικό παράδειγμα της περίπτωσης όπου οι πολέμαρχοι δεν καταπολεμούν την κεντρική εξουσία, αλλά αναζητούν την υποστήριξή της και τη διαιτησία της προκειμένου να διευρύνουν την δύναμή τους σε βάρος του αντιπάλου τους. Και επίσης εξηγείται γιατί ο Dostum συμφώνησε να ηγηθεί της επιτροπής αφοπλισμού.

Ο Karim Khalili δεν είναι τόσο πολέμαρχος όσο αρχηγός περιφερειακού εθνοτικού πολιτικού κινήματος, του Hizb-I-Wahdat, το οποίο αντλεί την ισχύ του και τη νομιμοποίησή του από την αντιπροσώπευση των Hazaras και τη λειτουργία του ως μοναδικού πραγματικού εθνοτικού κόμματος του Αφγανιστάν. Μετά το 1998, όταν ένα τμήμα του κόμματος υπό τον Sayid Mohammed Akbari (Qizilbash, που είναι αστός Σίιτης και όχι Hazara) προσχώρησε στους Taliban, η εθνοτική ομοιογένεια του Hizb-I-Wahdat κατέστη εμφανέστερη, ακόμα και όταν οι τοπικοί διοικητές δεν αναγνώριζαν την ηγεσία του. Το κόμμα Hizb-I-Wahdat είναι η μοναδική οργάνωση που έχει αναπτύξει μιας εμβρυακής μορφής διοίκηση και για παράδειγμα διαχειρίζεται σχολεία. Η ύπαρξη μιας τάξης κληρικών, που έχουν εκπαιδευθεί στο Ιράν και συνδέονται λιγότερο με τις ομάδες αλληλεγγύης, συμβάλει κατά κάποιον τρόπο στην εξισορρόπηση της γεωγραφικής και κοινωνικής κατάτμησης της περιοχής. Έτσι, ο Khalili είναι κατά κάποιον τρόπο ένας πολέμαρχος που όμως αντιπροσωπεύει μια πραγματική περιφερειακή και εθνοτική ταυτότητα.

4. Οι Αφγανοί Πολέμαρχοι και η Ανοικοδόμηση του Κράτους

Ό,τι έχει εντοπιστεί ως το κυριότερο πρόβλημα για τη δημιουργία του Αφγανικού κράτους, δηλαδή ο ρόλος των «πολέμαρχων» και των στρατιωτικών διοικητών, οι ανίσχυρες κρατικές δομές και η εύθραυστη εθνοτική ισορροπία, αποτελεί επίσης έκφραση της χαλαρότητας της αφγανικής πολιτικής ζωής, η οποία μπορεί να επαναμορφωθεί με στόχο τη δημιουργία ενός περισσότερο σύγχρονου κράτους.

Αν και διαφέρουν η βάση της εξουσίας και η αυτονομία των πολέμαρχων έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Κανένας δεν είναι εθνικόφρονος, ούτε ο Khalili. Δεν υποστηρίζουν την ανεξαρτησία ή την απόσχιση. Θέλουν να ενσωματωθούν στο κεντρικό πολιτικό παιχνίδι, διατηρώντας όση αυτονομία μπορούν σε τοπικό επίπεδο. Σχεδόν κανένας (με εξαίρεση τον Ismail Khan) δεν διαθέτει άμεσους και σταθερούς πόρους εισοδημάτων. Οι πολέμαρχοι επωφελοούνται από το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και άλλων αγαθών, αλλά δεν είναι οι πρωταγωνιστές των παράνομων πράξεων. Χρειάζονται το κεντρικό κράτος για τη νομιμοποίησή τους, για να προστατεύονται από τις αλλαγές και για να θεσμοθετήσουν την εξουσία τους. Κατά συνέπεια υπάρχει βάση για διαπραγματεύσεις μεταξύ των πολέμαρχων και του κεντρικού

κράτους, εφόσον οι πολέμαρχοι δεν έχουν άμεση πρόσβαση σε εναλλακτικές πηγές άμεσης υποστήριξης που παραγνωρίζουν την κεντρική εξουσία. Γι' αυτό το ζήτημα των ξένων παραγόντων στο Αφγανιστάν παίζει καθοριστικό ρόλο και οι όμορες χώρες, οι οργανώσεις του Ο.Η.Ε., τα αμερικανικά στρατεύματα, η Διεθνής Δύναμη Ασφάλειας (ISAF) και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις πρέπει να εξετάσουν προσεκτικά την πολιτική διάσταση της συνεργασίας τους με τους στρατιωτικούς διοικητές και τους πολέμαρχους.

Οι πολέμαρχοι και οι στρατιωτικοί διοικητές προέκυψαν από τη στρατιωτικοποίηση των παραδοσιακών ομάδων αλληλεγγύης και σε κάποιες περιπτώσεις από την εθνοτική πόλωση (Fahim, Dostum, Ismail Khan, Khalili). Όπως προαναφέρθηκε δεν μάχονται για την κατάκτηση της κεντρικής εξουσίας (εξαίρεση αποτελεί ο Fahim) αλλά για την αναγνώριση του καθεστώτος τους ως «ισχυρών παραγόντων», σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο, από το κράτος. Όσο οι πολέμαρχοι και οι στρατιωτικοί διοικητές μάχονται για την τοπική εξουσία εκτός της Καμπούλ δεν απειλούν το κράτος και το κράτος δεν θα μπορέσει σε καμιά περίπτωση να ελέγξει τις αγροτικές περιοχές της χώρας για αρκετά χρόνια ακόμα. Αλλά αυτό το παιχνίδι των ελέγχων και των ισορροπιών δεν λειτουργεί όταν μια ομάδα αλληλεγγύης αντλεί την ισχύ της άμεσα από το κράτος, όπως συμβαίνει με τους Rajshiris. Κατά συνέπεια η δημιουργία ενός ουδέτερου και πολύ-εθνοτικού κεντρικού στρατού, άμεσα εξαρτώμενου από τον Πρόεδρο της Χώρας, έχει ως κύριο στόχο να τον απελευθερώσει από την επιρροή μιας συγκεκριμένης εθνοτικής ομάδας και όχι να τον συνδράμει στον έλεγχο της χώρας.

Το ζήτημα της εν γένει εθνοτικής ισορροπίας είναι πραγματικό και χρήζει μεγαλύτερης προσοχής. Μεγαλύτερη επιρροή πρέπει να δοθεί στους Pashtun, όχι ως αυτοκυβερνητής εθνοτικής ομάδας, αλλά μέσω διορισμών σε συγκεκριμένες θέσεις εξουσίας. Αναμένεται από το κράτος να τηρήσει κάποιας μορφής εθνοτική ισορροπία ενώ το μοναδικό – καυτό - αμφισβητούμενο ζήτημα είναι η ιεραρχική θέση των κυρίαρχων ομάδων, Pashtuns και μη Pashtuns, που ισχυρίζονται ότι αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού.

Το καθεστώς του Karzai είναι πιο κοντά στο παραδοσιακό απόμακρο, αδύναμο και φιλόανθρωπο κράτος που διατήρησε την ταυτότητα του Αφγανιστάν την τελευταία δεκαετία και όχι στο πρότυπο του αποκαλούμενου «ισχυρού» κράτους που αντιπροσώπευαν τα καθεστώτα του πρίγκιπα Daoud, των κομμουνιστών και των Taliban, που δεν πέτυχαν να ενώσουν τη χώρα – και δεν διήρκεσαν. Η νοσταλγία για το υποτιθέμενο «ισχυρό» κράτος αγνοεί τα μαθήματα του τελευταίου αιώνα. Όμως, το κράτος πρέπει να απελευθερωθεί από την πίεση συγκεκριμένων ομάδων.

5. Σταθερότητα στο Αφγανιστάν – Ένα Περιφερειακό Ζήτημα

Το σημαντικότερο ζήτημα για την σταθερότητα του Αφγανιστάν είναι οι περιφερειακές ισορροπίες δυνάμεων και ειδικότερα η δραστήρια και παρεμβατική πακιστανική πολιτική. Οι άλλες χώρες της περιοχής δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να παίξουν το ρόλο αυτό. Οι τρεις Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας ποτέ δεν υπολόγισαν στις εθνοτικές συγγένειες και απλά έκλειναν τα σύνορά τους. Το Ιράν δεν ασκεί ενεργή πολιτική στο Αφγανιστάν, πέραν της προστασίας των Σιιτών (όπως αποδείχθηκε λίγο-πολύ τον Αύγουστο του 1998, όταν όλοι αποφάσισαν να παρέμβουν στρατιωτικά) και παραμένει παράγοντας στην περιοχή. Άλλοι διεθνείς παράγοντες (οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ, οι οργανώσεις του Ο.Η.Ε., οι μη κυβερνητικές οργανώσεις) ασκούν επίσημη πολιτική που συνίσταται στην υποστήριξη της κυβέρνησης του Hamid Karzai αν και για λόγους τακτικής (στην περίπτωση των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων) ή σκοπιμότητας (στην περίπτωση των μη κυβερνητικών οργανώσεων) μπορεί να υποστηρίζουν δυσανάλογα κάποιον τοπικό στρατιωτικό διοικητή ή πολέμαρχο. Αλλά μόνον το Πακιστάν έχει μια στρατηγική πολιτική για την υποστήριξη των στρατιωτικών

διοικητών και των πολεμάρχων προκειμένου να υπονομεύσει το σύγχρονο Αφγανικό κράτος.

Το ζήτημα της περιφερειακής σταθερότητας αποτελεί στην ουσία το κεντρικό θέμα της πολιτικής του Πακιστάν. Την πακιστανική στρατηγική άποψη υποστηρίζουν όλοι οι κρατικοί φορείς, στρατιωτικός, κοινωνικός, θρησκευτικός ή λαϊκός. Υλοποιείται τόσο από τους ισλαμιστές στρατηγούς όπως ο Hamid Gul όσο και από τους λαϊκούς όπως είναι ο Nasrullah Babar, που πρόσκειται στο Λαϊκό Κόμμα του Πακιστάν της Μπούτο. Στηρίζεται σε μια βασική ιδέα, ότι το Πακιστάν δικαιούται να έχει μια φιλική κυβέρνηση στην Καμπούλ. Ενώ η θέση αυτή είναι κατανοητή, η επιπρόσθετη πεποίθηση ότι αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί μόνον μέσω των σχέσεων των Pashtun με τους Ισλαμιστές δημιουργεί πρόβλημα επιδεινώνοντας τις εθνοτικές εντάσεις στο Αφγανιστάν και αποδίδοντας ιδεολογική χροιά στις παραδοσιακές εθνοτικές διαιρέσεις.

Η κυβέρνηση του Πακιστάν επιθυμεί κατ' αρχήν να αποφύγει τη επανίδρυση του άξονα Δελχί-Καμπούλ όπως υπήρχε από το 1947 έως το 1978. Δεύτερον, επιθυμεί να κινηθεί στρατηγικά κατά της Ινδίας. Και τρίτον επιθυμεί να δημιουργήσει διάδρομο για την Κεντρική Ασία. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί μοιάζουν με αυτές που εφάρμοσε στο Κασμίρ: συνεργασία με σκληροπυρηνικούς ισλαμιστές αντιπροσώπους, εκπαιδευμένους στο Πακιστάν, και όχι με τις περισσότερο εθνικιστικές τοπικές δυνάμεις. Στην περίπτωση του Αφγανιστάν οι αντιπρόσωποι ήσαν οι σκληροπυρηνικοί Pashtuns: αρχικά έως το 1994, το κόμμα Hizb-I-Islami του Gulbuddin Hekmatyar και έπειτα οι Taliban. Αυτή η πολιτική έχει δύο δραματικές συνέπειες: πυροδοτεί τις θρησκευτικές ριζοσπαστικές ιδέες στο Πακιστάν και στο Αφγανιστάν και – με τη βοήθεια της Σαουδικής Αραβίας – διασφαλίζει την κυριαρχία του Πακιστάν στους κόλπους των διεθνών αντι-δυτικών δικτύων, όπως είναι η Al Qaeda. Κατά συνέπεια μπορεί να υποστηριχθεί ότι προκάλεσε την διεθνοποίηση και την «ιεροποίηση» των υπερ-εθνικιστικών ριζοσπαστικών δυνάμεων.

Ήταν στενή η συνεργασία των ριζοσπαστικών θρησκευτικών δυνάμεων (Αφγανικών και Πακιστανικών), των ξένων εθελοντών και των μυστικών υπηρεσιών διαφόρων κρατών: Inter-Services Intelligence στην περίπτωση του Πακιστάν, αλλά και οι Σαουδαραβικές αρχές ήσαν επίσης αναμειγμένες. Η παράλειψη της αμερικανικής κυβέρνησης να ασκήσει αρκετή πίεση στους Taliban και στην πακιστανική κυβέρνηση από τον Αύγουστο του 1998 έως το Σεπτέμβριο του 2001 δημιούργησε στους εμπλεκόμενους την αίσθηση ότι μπορούν να προχωρήσουν ανέλεγκτοι. Αποτέλεσμα ήταν τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, αλλά το κληροδότημα παραμένει:

- ➔ πολλά, αν όχι τα περισσότερα, εναπομείναντα μέλη της Al Qaeda και των Taliban παραμένουν στο Πακιστάν και φαίνεται ότι συνεχίζουν να λειτουργούν οι δεσμοί που έχουν αναπτύξει με τον κρατικό μηχανισμό,
- ➔ οι πρόσφατες εκλογές στη Βορειο – Δυτική Συνοριακή Επαρχία αποδεικνύουν ότι η σχέση των Pashtun με τους φονταμενταλιστές είναι ενεργή και λειτουργεί και έχει επίσημη αντιπροσώπευση,
- ➔ οι τρομοκρατικές ενέργειες στην Καμπούλ, η επιστροφή του Hekmatyar και οι πυρίνες δηλώσεις των θρησκευτικών και φυλετικών ηγετών από το Πακιστάν αποτελούν ένδειξη σαφούς στρατηγικής αποσταθεροποίησης του Karzai και δημιουργίας προβλημάτων στην Διεθνή Δύναμη Ασφάλειας (ISAF),
- ➔ ακόμα και αν το Πακιστάν προσχώρησε επίσημα στο μέτωπο των ΗΠΑ, δεν έχει αποποιηθεί τη νέα περιφερειακή στρατηγική: συνεχίζει να υποστηρίζει στο Αφγανιστάν τα πρωην φίλο Taliban στοιχεία Pashtun,

- ➔ η αυξανόμενη ένταση των ριζοσπαστικών ιδεών και η επιδείνωση της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης στο Πακιστάν πυροδοτεί τις ισλαμιστικές σκληροπυρηνικές ιδέες, που μεταφράζονται στις σχέσεις με τα γειτονικά κράτη και τη Δύση με όρους ιερού πολέμου «Jihad»,
- ➔ δεν υπήρξε σοβαρή προσπάθεια καταπολέμησης των σκληροπυρηνικών εξτρεμιστών, παρά τις σποραδικές απελάσεις των ηγετών της Al Qaeda στις ΗΠΑ,
- ➔ η εκλογική επιτυχία της συμμαχίας Ισλαμιστών – Pashtun στη Βορειο-Δυτική Συνοριακή Επαρχία και στην Baluchistan δεν θα συνέβαινε χωρίς τουλάχιστον την εύνοια της αμέλειας της κεντρικής κυβέρνησης,
- ➔ οι αξιωματούχοι του Πακιστάν παρεμβαίνουν συχνά στην αφγανική πολιτική πυροδοτώντας τις επιθυμίες και τα οράματα των Pashtun,
- ➔ το Πακιστάν συμπεριφέρεται με όρους αντιπαράθεσης προς την Ινδία, που το πιέζει να περιλάβει το Αφγανιστάν στον «πολιτισμό του πολέμου».

Είναι σαφές ότι η ομαλοποίηση της περιφερειακής στρατηγικής του Πακιστάν, με την απαλοιφή του χαρακτήρα της αντιπαράθεσης, μπορεί να επιτευχθεί μόνον με την επίλυση του ζητήματος του Κασμίρ, η οποία θα απέβαινε προς όφελος όλων των πλευρών αλλά δεν προβλέπεται στο εγγύς μέλλον. Κατά συνέπεια δεν μπορεί να αναμένεται ότι η κυβέρνηση του Πακιστάν θα εμπλακεί ενεργά στην αποκατάσταση της σταθερότητας στο Αφγανιστάν. Αντίθετα, η σταθερότητα που στηρίζεται στο καθεστώς του Karzai λειτουργεί σε βάρος των συμφερόντων του Πακιστάν. Το βασικό δόγμα του Πακιστάν για το Αφγανιστάν (ιδεολογική χροιά και ηγεμονία των Pashtun) δεν συμβιβάζεται με τη σταθερότητα στη χώρα. Έτσι η πακιστανική επιρροή πρέπει να καμφθεί έως ότου η Ισλαμαμπάντ αναθεωρήσει δραστικά την περιφερειακή θέση του Πακιστάν.

6. Συμπεράσματα : Προοπτική για Σταθερότητα

Η σύγχρονη έννοια του Αφγανιστάν ως έθνους κράτους δεν αμφισβητείται από τους πολιτικούς παράγοντες της χώρας. Τα εθνικά σύνορα ενισχύονται και επιβεβαιώνονται μέσω διαφόρων διαδικασιών: στρατιωτικός έλεγχος από τα αμερικανικά στρατεύματα που καταδιώκουν την Al Qaeda, σταθεροποίηση του Τατζικιστάν, αποκατάσταση της συλλογής των δασμών στη Herat. Η επιστροφή της πλειοψηφίας των προσφύγων θα συμβάλει επίσης στην αποκατάσταση των συνόρων.

Το τέλος των «ιδεολογικών» πολιτικών κινημάτων έχει ως συνέπεια την επιστροφή στα παραδοσιακά πρότυπα της αφγανικής πολιτικής ζωής, λίγο-πολύ σε όσα κυριαρχούσαν από το 1933 έως το 1973 και επέτρεψαν κάποιον εκσυγχρονισμό. Η επιστροφή των πολιτικών σχέσεων στην παραδοσιακή μορφή τους (και άρα η σημασία των τοπικών ομάδων αλληλεγγύης) είναι πραγματικό γεγονός που πρέπει να αξιοποιηθεί και όχι να χαθεί. Αλλά ένα απρόσμενο αποτέλεσμα του τέλους της ιδεολογίας της πολιτικής ζωής είναι ότι μετά από 30 χρόνια ταραχώδους πορείας οι Pashtun υπο-αντιπροσωπεύονται επειδή παλαιότερα εκπροσωπούσαν κυρίως από ιδεολογικά κόμματα: το Κομμουνιστικό Κόμμα (το τμήμα Khalq), το κόμμα Hizb-I-Islami του Gulbuddin Hekmatyar και τους Taliban.

Η παρούσα κατάσταση φαίνεται βιώσιμη όσο οι τοπικοί στρατιωτικοί διοικητές και οι πολέμαρχοι δεν μπορούν να αγνοήσουν την κεντρική κυβέρνηση σε επίπεδο πολιτικής, οικονομικής και ανθρωπιστικής υποστήριξης, όσο το Πακιστάν εμποδίζεται να ασκήσει ενεργή πολιτική στο Αφγανιστάν και όσο η διεθνής κοινότητα διατηρεί στρατιωτική παρουσία (με τη σημερινή μορφή) και εκπληρώνει τις δεσμεύσεις της στον τομέα της ανθρωπιστικής υποστήριξης και οικονομικής ανάπτυξης. Δεν έχει έννοια να ασκηθεί στο άμεσο μέλλον πίεση για τη δημιουργία μιας ισχυρής κεντρικής κυβέρνησης και / ή ενός πλήρως δημοκρατι-

κού συστήματος αντιπροσώπευσης, όχι τουλάχιστον πριν αναπτυχθεί κεντρική στρατιωτική δύναμη και θα χρειαστούν χρόνια για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Το κύριο πρόβλημα δεν είναι η περιφέρεια (οι πολέμαρχοι) όσο η έλλειψη συνοχής στους κόλπους της κυβέρνησης και η αμφιλεγόμενη συμπεριφορά του στρατηγού Fahim, του Υπουργού Άμυνας, που παίζει το ρόλο του μόνον εφόσον εξαναγκάζεται προς τούτο από τη διεθνή κοινότητα. Υπάρχει άμεσος κίνδυνος λόγω της εκστρατείας αποσταθεροποίησης του Πακιστάν που υποκινείται από ομάδες που υποστηρίζουν τους Taliban ή την Al Qaeda, υπό τη φιλόδοξη ουδετερότητα της κυβέρνησης του Πακιστάν. Αλλά μακροπρόθεσμα το ζήτημα που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι η άρνηση της δέσμευσης του Υπουργού Άμυνας σε μια πραγματική αντιπροσωπευτική κυβέρνηση με όρους εθνικών ισορροπιών.

Η αποκατάσταση μιας αποτελεσματικής κεντρικής διοίκησης θα διαρκέσει χρόνια και είναι αναπόφευκτη η μεταβίβαση της εξουσίας – σε κάποιο επίπεδο – στις τοπικές αρχές. Όμως το κράτος πρέπει να προσπαθήσει να αναπτύξει υπηρεσίες, όπως σχολεία και κέντρα υγείας καθώς και να υποστηρίξει την κατασκευή οδικών αρτηριών που θα τονώσουν το εμπόριο και τη γεωργία, προκειμένου να επιτευχθεί νομιμότητα έναντι του λαού στους τομείς των δραστηριοτήτων όπου οι τοπικοί διοικητές και οι πολέμαρχοι δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να παρέχουν ό,τι χρειάζεται.

Ενώ ο αφοπλισμός των πολεμάρχων θα αποτελέσει θετική εξέλιξη στο μέτρο που θα μειώσει το επίπεδο των εμφύλιων συγκρούσεων, μπορεί να αφορά μόνον το βαρύ οπλισμό και δεν θα είναι ιδιαίτερης σημασίας εφόσον δεν υπάρχει κεντρική στρατιωτική εξουσία, ικανή να ελέγξει τις γραμμές επικοινωνίας, τα εθνικά σύνορα και τις μεγάλες πόλεις. Κατά συνέπεια, βραχυπρόθεσμα, δεν υπάρχει άλλη επιλογή από την οικοδόμηση των παραδοσιακών προτύπων της αφγανικής πολιτικής ζωής αντί της εισαγωγής «έτοιμων» προτύπων, συμπεριλαμβανομένης της δημοκρατίας, που στερούνται χρησιμότητας για το αφγανικό περιβάλλον.

7. Βιβλιογραφία

Afghan News, 15.8.1987

George, M. Profile : Ismal Khan, *BBC News Online*, 2.12.2002

Griffiths, J. C., *Afghanistan : A History of Conflict*, London : Carlton Books, 2001

Giustozzi, A., *War, Politics and Society in Afghanistan, 1978-1992*, Washington DC : Georgetown University Press, 2000

Rashid, A. Afghanistan: Warlord, Profiteer, Ideologue, Chief, *Far Eastern Economic Review*, 16.5.2002

Roy, O., Islamic Radicalism in Afghanistan and Pakistan, Writenet for UNHCR, January 2002

_____, The Implications of the Taliban Power in Afghanistan, Writenet for UNHCR, April 1998

_____, *Islam and Resistance in Afghanistan*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986

_____, *L' Afghanistan : Islam modernité politique*, Paris, May 1985

Rubin, B. R., *The Fragmentation of Afghanistan*, New Haven CT: Yale University Press, 2002.